

LYKOS

Butlletí semestral del Grup Naturalista Signatus

Setembre 2017 N° 2

EL LLOP I LA RAMADERIA

Llops i bons ramaders

ENTREVISTA
a David Nieto
Naturalista etòleg

Burros i llops
Mesures per millorar
la coexistència entre
ramat i depredador

Foto del sumari: César-Javier Palacios. De l'article a la revista 20 minutos "Buen año para matar lobos en Castilla y León", 2009.

Foto de portada: Bernat Martí

Sumari

2. Editorial. Que no et contin contes.

7. Llops i bons ramaders.

11. Burros i llops. Mesures per millorar la coexistència entre ramat i depredador.

17. Entrevista a David Nieto. Naturalista i etòleg.

21. Recomanem: *Lobo y transhumancia* de Jesús Escudero.

22. El quadern del licòleg.

23. Agenda.

Totes les imatges i textos d'aquest butlletí poden ser utilitzats si es cita la seva procedència.

Que no et contin contes

Judith Estrada

Castella i Lleó allotja la població més gran de llop ibèric del territori espanyol, vora el 60% de la població total. El que passi i el que es faci a Castella i Lleó té, doncs, una importància cabdal en el present i futur d'aquesta espècie.

El passat mes d'abril, durant el Congrés Internacional sobre Gestió i Conservació del Llop que es va celebrar a Robledo, Zamora, la Junta de Castella i Lleó va explicar els seus principis metodològics en la gestió de l'espècie que estima en 1.600 llops, 179 grups (152 Nord Duero i 27 Sud Duero, cens 2012-2013). Aquest cens es basa en utilitzar com a factor multiplicador 9 llops per grup familiar. El nombre mig de llops de les llopades, observat i descrit per diferents investigadors del territori espanyol, estableix una mitjana de 3-4 llops a l'hivern, i 7-8 llops a l'estiu (després dels parts). La Junta de Castella i Lleó utilitza per al cens, el nombre mig del grup a l'estiu (8 llops), afegint un individu més en concepte de llop dispersant no quantificat en les llopades censades. La Junta sosté que l'espècie es troba en bon estat de conservació, amb un increment de la població del 20% respecte el seu últim cens (149 grups, dels quals 132 Nord Duero i 17 Sud Duero, cens 2001).

Recordem que el passat mes d'agost, el Butlletí Oficial de Castella i Lleó va publicar el Pla de Conservació i Gestió del Llop pel qual la Junta permetria la caça de 143 llops a l'any durant 3 anys (temporades 2016/2017, 2017/2018 i 2018/2019). En total, per tant, 429 llops.

Apuntem aquí algunes consideracions centrant-nos en l'àrea Nord Duero, on la Junta té previst realitzar anualment controls del 10% de la població (al Sud, el llop està teòricament protegit).

Qualsevol expert en l'espècie, per poc expert que sigui, sap que la taxa de mortalitat de les cries de llop és molt elevada i s'ha d'incorporar en tot estudi sobre dinàmica poblacional d'aquesta espècie. La utilització del nombre mig de llops a l'estiu, després dels parts (7-8 llops) enfront dels

3-4 a l'hivern, suposa ràpidament duplicar la quantitat de llops d'una població, la qual cosa passa de greu a molt greu quan el cens s'utilitza per prendre decisions sobre el control de l'espècie.

El Dr. L. David Mech, reconegut com a una de les màximes autoritats mundials en aquesta espècie, va defensar durant la seva participació en el Congrés, la utilització dels grups d'hivern (abans dels parts) en l'elaboració dels censos poblacionals, opinió compartida per nombrosos científics del territori espanyol, i també per nosaltres.

En aquest cas, les 152 llopades Nord Duero suposarien una població de 684 llops (152 x 4,5 llops, 3-4 llops + ajust dispersants) enfront dels 1.368 llops que fixa la Junta de Castella i Lleó en el seu cens 2012-2013). I caçar 143 llops sobre una població de 1.368 és realitzar un control del 10%, però caçar 429 llops, en 3 anys, sobre una població de 684, suposa exterminar bona part de la població.

Afegim, a més, que la Junta assumeix en les seves estimacions un 100% d'èxit reproductor, quan està més que contrastat que, en aquesta espècie, un 20% dels grups fracassa en la reproducció.

La Junta distorsiona la realitat amb aquestes dades, de la mateixa manera que la distorsiona quan afirma que la població de llop es troba en bon estat de conservació amb un increment de la població del 20% respecte l'últim cens; censos regionals que fa la Junta i que res tenen a veure amb els dos únics censos nacionals que s'han realitzat a la Península Ibèrica (cens 1986-88 i cens 2012-14). Aquests censos oficials donen a Castella i Lleó una població de 179 llopades, cens 2014, versus les 159 del cens 1988, i posen clarament de manifest que la població de llop ibèric, en el millor dels casos, roman estable. 20 llopades noves en 26 anys suposa un creixement de 3 llops/any, és a dir, un augment del 0,4% anual.

Un darrer apunt, ens van semblar intere-

sants els resultats presentats per l'equip de Portugal, país en el qual la població de llop, a pesar d'estar estrictament protegida, resta estable. En opinió del Dr. F. Petrucci-Fonseca de la Universitat de Lisboa, l'estabilitat de la població de llop es manté possiblement per l'impacte de la caça furtiva, paràmetre que a Castella i Lleó sembla no contemplar-se.

Cal saber, a més, que de les 51 llopades confirmades actualment a Portugal, 15 grups (30% de la població) es comparteixen amb Espanya (per cert, Portugal fixa una mitjana de 4,5 llops/ grup per als seus censos, és curiós veure com es multipliquen els llops just en travessar la frontera).

Alt risc, doncs, afegit al furtivisme, per a aquests llops lusitans, protegits i transfronterers que, en entrar en territori espanyol per la banda de Castella, poden ser abatuts impunement. Ho poden ser, i de fet ho són, per mantenir la població sota control, diu la Junta.

I en aquest punt, ens podem preguntar: si no matem llops, podem tenir un creixement desbordat? Una plaga de llops potser? Doncs no, evidentment que no. A més de la caça furtiva, malauradament consubstancial a la pròpia existència del llop i factor limitant del seu desenvolupament com a espècie social, l'absència de depredadors naturals del llop ha fet que la pròpia natura hagi desenvolupat mecanismes de control davant d'un eventual increment de la població de llop per damunt de la capacitat de càrrega del medi: biològics (caiguda de la taxa de natalitat i augment de la taxa de mortalitat per malalties/epidèmies), etològics (augment/avançament de la dispersió per tensió en el grup) i ecològics (cicle d'autoregulació predador-presa / augment de la competència intraespecífica), mecanismes tots ells, que a diferència de la mà de l'home, són altament eficients.

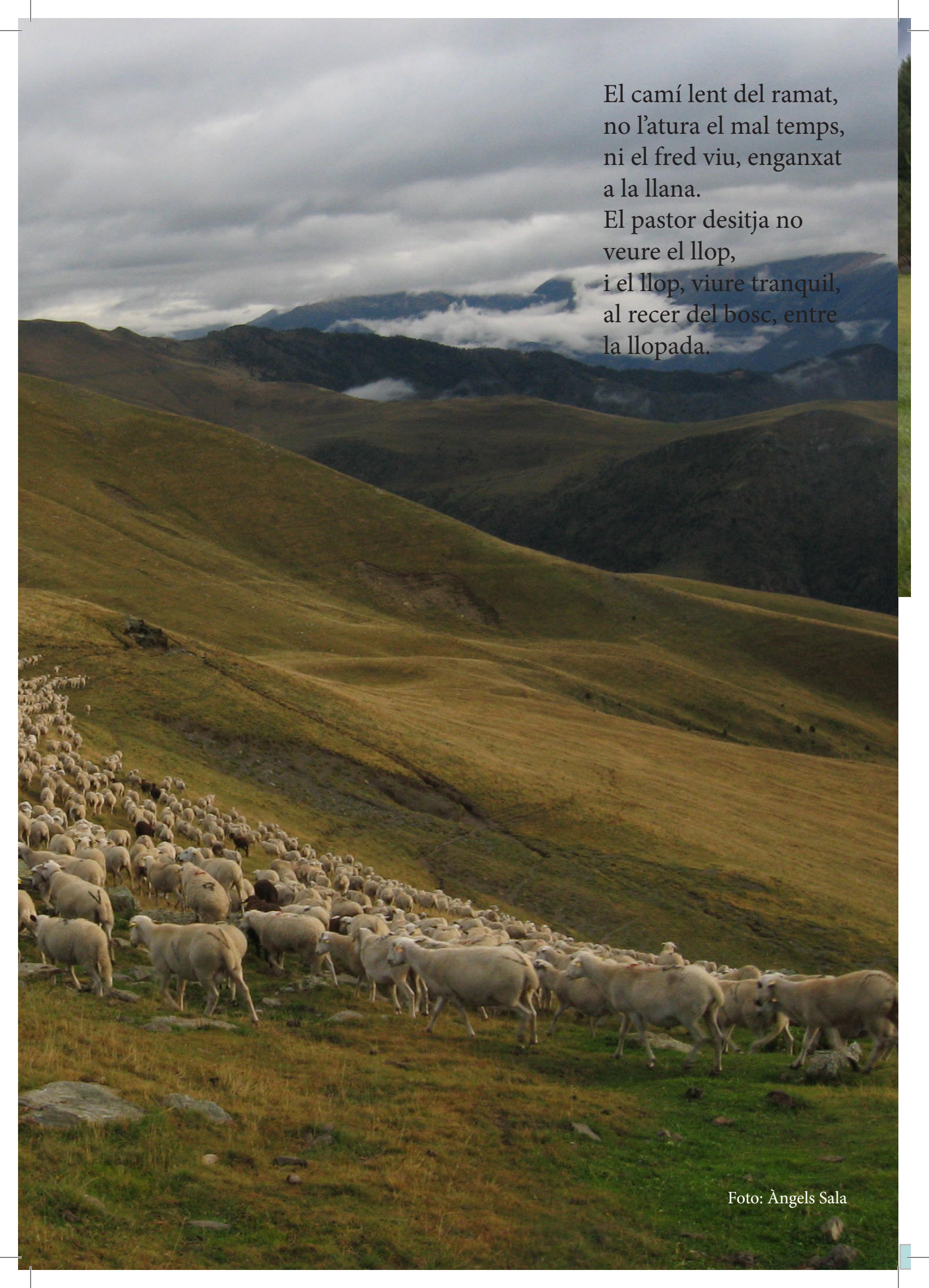
Al nostre entendre, la millor frase del Congrés de Robledo, la va pronunciar Jorge Tobajas (CSIC-Universitat Castella La Mancha) en la seva interessant ponència sobre Condicionament aversiu com a mecanisme per reduir la depredació en cànids salvatges: «cal controlar la depredació, no el depredador».

Ho subscrivim. Controlar el depredador, és a dir, matar llops a discreció, que és, de fet, el que fa la Junta de Castella i Lleó amb manifesta negligència, desestructura el grup familiar i el fa menys eficient per caçar preses salvatges. Sabem que l'activitat de caça requereix altes dosis d'estratègia i coordinació, i és una activitat social en la qual tots els membres del grup participen, tots els membres tenen una funció específica i tots els membres són necessaris.

El control a trets del llop que practica amb vehemència la Junta de Castella i Lleó, no només s'ha demostrat que no és una eina eficaç per reduir els atacs als ramats, sinó que ben al contrari, es constata empíricament que augmenta la pressió depredadora sobre el bestiar. Mal remei aquest. Així doncs, que no et contin contes.

Foto: Marta Massana
4

A large flock of sheep is seen moving across rolling green hills. The sheep are in the foreground and middle ground, moving from left to right. The hills are covered in green grass and some rocks. In the background, there are more hills and mountains, some with clouds or mist. The sky is overcast with grey clouds.

El camí lent del ramat,
no l'atura el mal temps,
ni el fred viu, enganxat
a la llana.

El pastor desitja no
veure el llop,
i el llop, viure tranquil,
al recer del bosc, entre
la llopada.

Llops i bons ramaders

Judith Estrada

Foto: Ignasi Castellví

Bons ramaders són aquells per als que tenir cura dels seus ramats és compatible amb conviure amb el llop. Són aquells que reconeixen la funcionalitat ecològica del més gran enginyer ambiental que existeix, i la respecten. I són aquells que guiats per un alt sentit de l'ètica i un encomiable nivell professional, saben com compartir la Terra amb el llop i no prendre mal. El futur és d'ells, dels bons ramaders.

Moltes són les veus que des de la comunitat científica i el conservacionisme reivindiquen la convivència del llop i la ramaderia, defensen amb contundència que la coexistència és factible i sostenen que la compatibilitat passa per un maneig adequat del bestiar i l'adopció de mesures preventives. Què diuen, però, els veritables protagonistes d'aquesta història?

El Manuel Martín i la Mila Maqueda són ramaders d'oví de la comarca de Salamanca, al Sud del Duero, i amb el llop protegit, doncs. El Manuel i la Mila tenen 300 ovelles i 16 gossos mastins, i amb 32 anys dedicats a la ramaderia, mai han tingut un atac de llop. Bona sort? Més aviat bona feina, perquè d'atacs a explotacions n'hi ha ha-

gut molts a la zona, però a explotacions no protegides, és clar. El Manuel es lleva cada dia a les 6 del matí i plega a les 9 del vespre. Al matí, el primer que fa és atendre les ovelles que van a parir i que té separades de la resta del ramat. Després, marxa cap al tancat que té al camp i allibera el seu ramat. Hi són totes, i totes bé. Han passat la nit protegides per la tanca i els mastins. Fidels mastins que amb diligència i zel, han patrat el perímetre durant la nit, des de fora del tancat per frenar a temps l'apropament a la tanca d'un imprudent llop aformat. A en Manuel l'espera un llarg dia, un llarg dia de sol, termos i motxilla. Un llarg dia de pastoreig pel camp acompanyat dels seus mastins, els mastins tradicionals de tota la vida, "que son los que funcionan al 100% porque son verdaderos atletas", diu amb orgull el Manuel.

A la localitat zamorana de Pereruela, a la comarca de Sayago, el Salvador Rodríguez Domínguez, ramader des dels 12 anys, té 10 mastins, sis mascles i 4 femelles, que protegeixen 450 ovelles de raça castellana. A més d'aquests mastins, el Salvador té 4 petits gossos pastors, i calcula que es

Gos amb el seu ramat. Foto: Ignasi Castellví.

gasta uns 3.000€ a l'any per mantenir-los a tots. Defensa la conservació del llop perquè és "un animal que se encarga del control de otras especies, como el jabalí", adueix el Salvador. A ell, el llop no l'ataca "ni de dia ni de noche" perquè té 10 mastins, diu incidint en la importància que té la seva presència per prevenir atacs. Sosté que un ramat a la zona de Sayago sense mastins, és un ramat perdut. Al poble hi ha hagut ovelles mortes pel llop, però eren de ramaders que tenien un o cap mastí per protegir el ramat. Ell prefereix alimentar mastins que alimentar el llop. Bona elecció, Salvador.

La Noemí del Campo té un ramat de 375 cabres en un petit poble d'Àvila. A Àvila els ànims estan encesos perquè, després d'anys sense presència de llop, ara el cànid ha recolonitzat aquest territori. Els danys en aquesta zona són molt superiors als d'altres regions amb major densitat de llops. I és que els ramaders d'allà, acostumats durant molts anys a campar al seu aire per aquell territori, ara es troben que l'han de compartir amb el llop. I això vol dir, és clar, prendre mesures; mesures, però, que no estan disposats a adoptar perquè prefereixen "recluirlos donde no hagan daño", explica Julio López, del sindicat agrari UPA-COAG de Castella i Lleó. I prefereixen, també, declarar la província, amb el suport de la Diputació i de 185 municipis, "tierra libre de lobos".

Però la Noemí no ho veu així, tot i que han estat molts els atacs a la seva zona. Ella acompanya sempre les seves cabres perquè creu que el pastoreig és fonamental.

També l'ús de mastins, i també deixar les cabres prenyades a la majada. Ella conta que un dia que un familiar seu va sortir amb les cabres i no es va endur els mastins, va veure com un llop s'endua una *chivita*. No va poder fer res per salvar-li la vida. La Noemí, amb els gossos, mai ha tingut cap problema, "funcionan" diu, i creu que l'Administració, el que hauria de fer, contràriament al que fa, és donar més informació i fomentar l'aplicació de mesures preventives. Una sàvia mirada, la seva.

El Jaime Sanchez Barajas pertany a la cooperativa Los Cerrillos, de Madrid. Tenen 200 ovelles que pasturen cada dia per la Sierra. L'arribada del llop els va agafar desprevinguts i van haver d'adaptar el maneig: estar sempre amb el ramat i fer-se acompanyar de mastins per evitar els atacs del llop. Des d'aleshores, no han tingut més atacs. Els hagués agradat que l'Administració els hagués informat del retorn del llop per evitar ensurts i els hagués facilitat la construcció d'apriscos a les finques d'ús ramader.

Foto: Ignasi Castellví

Foto:Marta Massana

Al seu entendre, el millor suport per als ramaders, és una legislació que permeti vendre directament al consumidor. Una visió acurada del veritable problema del sector, que veu com els preus de la carn i la llet s'enfonsen, dia sí i dia també, a conseqüència d'una política erràtica fonamentada en les subvencions de la PAC i de l'Administració espanyola. Una Administració que ha passat de gastar diners en verins i recompenses, a gastar-los en subvencions i indemnitzacions. Un canvi de model, però, que no ha resolt el problema.

L'Armando, el Pedro, el José, l'Ana, el Juan..., la llista de ramaders de cabres de la regió extremeña de La Vera, afectades greument per la tuberculosi, no s'acaba. La tuberculosi és una malaltia transmesa als ramats principalment pel cérvol i el senglar, que com en moltes altres zones d'Espanya, es reproduïxen sense control i esdevenen un problema sanitari, econòmic i social de primera magnitud. La Junta d'Extremadura vol prendre mesures contundents i eliminar totes les cabres sospitoses de tenir la malaltia. Alguns ramaders com l'Armando, perdran pràcticament tot el bestiar, i el seu futur serà molt incert. No és es-

trany, doncs, que defensin amb convicció la presència del llop a Extremadura. Ells saben que amb els mastins poden fer front al llop, que potser el llop els matarà una cabra algun dia, o dues, o tres, però no perdran tot el ramat. Com a regulador excepcional, el llop sanejarà amb eficiència la població de senglar. Ho saben molt bé. Els ramaders de La Vera s'han convertit en els millors defensors del llop, i alerten als influents caçadors, contraris al cànid, que el llop, tard o d'hora, camparà per terra extremeña.

Ens endinsem en la *Cordillera Cantàbrica*, on un equip de 6 biòlegs experts en el llop, entre ells el Dr.J.C.Blanco, va dur a terme durant dos anys, 2013 i 2014, un interessant estudi coordinat pel LCIE¹ i finançat per la Comunitat Europea, referent a la predació del llop sobre els ramats d'extensiu. Aquest estudi va posar sobre la taula les diferències, en relació amb la percepció del llop, que tenen els ramaders de 3 zones contigües de la serralada amb presència de llop: Covadonga (Picos d'Europa), Redes i

¹ Large Carnivores Initiative for Europe, grup especialitzat de l'UICN
Fonts: El País-El Norte de Castilla-Ecologistas en Acción-Lobo Marley

Riaño.

El que l'estudi mostra per mitjà d'una sèrie de 30 entrevistes a ramaders d'extensiu, és que mentre a Redes i a Riaño, el 80% dels ramaders manifesten que la principal preocupació són les malalties i els despenyaments del bestiar (el llop ho és tan sols pel 5%), a Picos d'Europa, per al 100% dels ramaders, el llop és el seu principal malson.

I és que a Picos, es donen dos factors diferencials que afavoreixen els atacs del llop als ramats. D'una banda, l'absència de cérvol i la baixa densitat d'altres ungulats adrecen el llop a l'ovella; i d'altra banda, els ramaders acostumats a anys sense llop, es neguen a protegir els seus ramats amb mastins. Addueixen que la difícil orografia dificulta l'accés amb tot terreny, necessari per transportar menjadores automàtiques i pinso per als mastins, i declaren sense embuts que prefereixen que l'Administració els compensi per les ovelles mortes pel llop, que haver de mantenir ells, de la seva butxaca, als mastins protectors.

Gos amb collar protector. Foto: Marta Massana

Diferent és el plantejament que s'ha fet en alguns indrets del Pirineu català, on els ramaders han unit forces per vèncer les dificultats del medi i fer front als atacs d'óssos i llops. Durant la temporada d'estiu, els ramaders agrupen els seus ramats i els seus majestuosos *muntanya dels pirineus*, i contracten, entre tots, pastors que romanguin al cim fins l'arribada del fred.

El que està clar, atesa la situació, és que les veus en defensa del medi i del llop, seran cada cop més i més fortes. I els ramaders

que s'avinguin a dur a terme la seva activitat amb honestedat i respecte, tindran el suport social. Des de l'Administració ha de prevaldre la prevenció per damunt de la correcció, i el pagament d'indemnitzacions s'ha de condicionar sempre a l'adopció de mesures preventives, que està més que demostrat que són la millor eina per reduir els atacs. Sortosament, cada cop més ramaders obren els ulls al futur i escullen aquest noble camí.

Monument dels pastors a Boí. Pallars Sobirà. Foto: Laia de Ahumada

Burros i llops

Algunes recomenacions per millorar la coexistència entre bestiar i depredadors

Javier Talegón

Jesús de Gabriel

Victor Casas

1. Burro zamorà lleonès integrat en un ramat de boví brau que ha sofert tradicionalment danys provocats pel llop. El lloc escollit presenta diversos requisits ideals per a l'adequada eficàcia de l'ase front als depredadors: la zona no és abrupte, compta amb una bona visibilitat i el recinte acull un nombre reduït d'animals.

Alguns carnívors com el llop (*Canis lupus*), la guineu (*Vulpes vulpes*) o els gossos errants i assilvestrats (*Canis lupus familiaris*), poden generar un xoc d'interessos amb la ramaderia, que pot patir baixes per predació. Amb l'objectiu de minimitzar els danys als animals domèstics i reduir la conflictivitat, existeixen diverses alternatives.

Les mesures preventives destinades a protegir els ramats representen una solució ideal per a la coexistència. La protecció dels ramats pot ser, a més, una mesura definitiva i, per descomptat, pacífica, atès que no és letal per als depredadors, com ho són el control o la caça d'exemplars (cada dia menys acceptada socialment i que genera molts interrogants en relació amb la seva eficàcia). Són ben coneguts en aquest context, l'ús de gossos de protecció dels ramats, els pastors elèctrics, les bardes nocturnes o la vigilància diürna.

Entre els equins, alguns burros tenen una

important aversió vers els cànids i altres carnívors. Els burros solen ser territorials, integrar-se bé en els ramats, i els seus sentits aguts afavoreixen la detecció d'animals intrusos, als quals fins i tot poden atacar, mossegar i trepitjar. De fet, alguns ases de bona mida han arribat a matar guineus i gossos. Els seus brams també poden dissuadir els depredadors i alertar el bestiar de la seva presència. La companyia d'un burro sembla, a més, que tranquil·litza el bestiar, i tot i que no vigilen el terreny com ho fa un gos guarda, acompanyen i es mantenen integrats amb els altres animals. D'aquesta manera, és molt més difícil i arriscat que els depredadors aïllin un animal del ramat.

Un altre avantatge important dels burros és el seu senzill maneig, més fàcil que el d'un gos i amb major capacitat d'adaptació a un canvi de propietari o d'activitat. D'altra banda, les despeses derivades del seu manteniment són minses, comparades per

exemple amb les d'alimentar amb pinso, o productes càrnics, gossos de protecció del bestiar. Un burro adult pot consumir uns 8 kg d'aliment vegetal al dia (el que consumeixen 4 o 5 ovelles). L'ús d'aquests herbívors, de caràcter tranquil envers els humans, té un altre avantatge en relació amb els grans gossos guarda, i és que no s'acosten als excursionistes i, per tant, no generen molèsties en aquest sentit.

L'ús d'ases com a sistema de protecció dels ramats és una pràctica que s'ha testat i desenvolupat en diferents països de centre Europa, a Canadà, a diverses àrees dels EEUU, i també a l'Àfrica. Depenent de l'àrea geogràfica, el seu ús s'ha adreçat a l'obtenció de diferents resultats: a la protecció del bestiar per fer front als gossos assilvestrats, llops joves, coiots (*Canis latrans*), guineus, o grans felins com el guepard (*Acinonyx jubatus*).

Gairebé no es disposa d'informació referent a l'eficàcia dels burros front a grups de llops. Tanmateix, es tracta d'un mètode que podria millorar la coexistència entre la ramaderia i aquests depredadors en determinats contextos, com ara el nord-oest d'Ibèria, o les zones del nord-est, visitades per llops de la subespècie italiana (*Canis lupus italicus*). A més, l'ús d'aquests animals podria posar en valor la figura de determinades races d'ases autòctons, que sovint es veuen amenaçades per la pèrdua dels usos tradicionals.

2. Introduint un burro zamorà lleonès en una explotació ramadera. Foto: Javier Talegón

Amb l'objectiu d'aportar més informació pel que fa a aquest mètode, adjuntem algunes recomanacions, fonamentades en la revisió bibliogràfica, la consulta de diversos especialistes de Suïssa, França i Portugal, així com als propietaris d'algunes explotacions ramaderes espanyoles que han fet ús dels ases. També aportem la nostra experiència, basada en el projecte "*Burros y lobos en la provincia de Zamora*" dirigit per ASZAL (*Asociación Nacional de Criadores de la Raza Asnal Zamorano-leonesa*), finançat per la *Diputación provincial de Zamora* i desenvolupat entre 2014 i 2016, en què s'ha fet ús de diversos exemplars de burro zamorà lleonès que s'han integrat a diferents ramaderies de boví extensiu.

Què suggerim?

Selecció de l'animal.

És necessari seleccionar prèviament els animals que es pretenguin utilitzar amb aquesta finalitat. Cal, doncs, provar la resposta de cada burro als depredadors, realitzant avaluacions prèvies per conèixer fonamentalment la seva actitud i aversió davant la presència de cànids. S'han de dur a terme diverses proves amb els exemplars disponibles, desafiant-los davant d'un gos desconegut. És necessari ser curós durant aquesta fase, perquè els burros poden ferir greument els cànids. No s'hauran d'utilitzar ases que reaccionin passivament a aquesta prova.

Si bé les experiències prèvies descrites a la bibliografia suggereixen l'ús de burros de diferents edats, és probable també -i d'acord amb la nostra opinió- que els animals amb més de tres anys siguin més adequats. Amb aquesta edat ja han assolit una bona mida i, a més, han madurat, cosa que minimitza els possibles efectes negatius de l'activitat lúdica, que podria generar algun accident, especialment respecte del bestiar menor.

Els burros escollits han de ser exemplars castrats. No es recomana l'ús d'exemplars sencers perquè poden generar problemes derivats de l'atracció envers les eugues o les someres, casos en què, en presència de les femelles, podrien fins i tot arribar a abandonar l'explotació. Contràriament, les femelles amb paps no desmamats poden

3. Fase de contacte. El burro zamorà lleonès i el ramat es reconeixen i familiaritzen durant els dies previs a la integració definitiva. Foto: Javier Talegón

donar bons resultats, ja que la maternitat i la defensa de la cria afavoreixen comportaments especialment intolerants davant de qualsevol intrús. També es poden seleccionar mules, animals amb una enorme capacitat de resistència, agilitat i aparença; atributs eficaços en la defensa del bestiar vers els depredadors.

Alguns autors afirmen que és possible l'ús complementari de gossos pastors i burros en una mateixa explotació; però aquest mètode mixt també pot generar problemes. L'hostilitat del burro als cànids podria provocar incompatibilitats i accidents amb els gossos domèstics. O bé al contrari, si els ases es familiaritzen amb els gossos del ramat, probablement es pot reduir l'aversió a d'altres cànids depredadors, com ara gossos assilvestrats, llops o guineus.

Quina raça d'ase és més recomanable?

Existeixen diferents teories, però és possible que els exemplars de races grans siguin més eficients dissuadint a un carnívor com el llop. A més, la mida més gran de l'ase minimitza els riscos de ser depredat pels llops. En el projecte *"Burros y lobos en la*

provincia de Zamora" s'ha fet ús d'exemplars de raça zamorana lleonesa.

L'ase zamorà lleonès és un animal ben conformat i de gran corpulència. Té el cap molt voluminós, els pavellons auriculars amples i més grans. Fa una bona mida (l'alçada mitja de la creu és de 135 cm) i compta amb un gran dimorfisme sexual (els mascles poden arribar als 350 kg de pes). Les seves extremitats són llargues i gruixudes i els cascs són amples i estan ben desenvolupats. Té un bon temperament. El pèl és llarg, bast i abundant. La capa predominant és negra mal tenyida, i es degrada fins a convertir-se en platejada en arribar al nas, al voltant dels ulls, les aixelles, la part inferior del pit i la cara interna de les natges, bragades i baix ventre. (Més informació a: www.aszal.com).

El procés d'integració previ.

És necessària la integració de l'ase en el ramat a protegir. Els burros seleccionats han de romandre un període previ d'uns 10 dies a proximitat del bestiar (segons la literatura consultada, les ovelles necessi-

4- Burro Zamorà Lleonès integrat en un ramat boví. Foto: Javier Talgón.

siten al voltant d'una setmana per acostumar-se a la presència d'aquests animals). Una mesura fàcil és instal·lar el burro en un recinte separat del ramat per una tanca. Durant aquest període, els animals es veuen, s'oloren, es familiaritzen i creen vincles. Aquests llaços socials permetran que l'ase i el bestiar es mantinguin cohesionats en el futur (actitud típica del comportament dels herbívors socials). Després d'aquest període de socialització, és necessari introduir el burro dins del recinte sense deixar-lo lliure. Pot ser útil una fase progressiva, lligant l'ase dins del recinte abans de deixar-lo lliure definitivament.

D'altra banda, pensem que és més adequat introduir un únic animal. Tot i que els danys a l'explotació siguin rellevants i això faci pensar en la necessitat de tenir-hi més ases, l'ús de diversos exemplars per protegir un mateix ramat pot generar alguns problemes. Com animals que viuen en grup, els burros tendeixen a romandre junts i es poden aïllar del ramat. Aquest comportament pot descuidar el contacte necessari entre ases i bestiar i reduir, per tant, la protecció del ramat.

És adequada qualsevol àrea per fer ús dels burros?

Quan s'ha passat la fase d'integració, cal mantenir els ases i el bestiar en el mateix recinte. Els burros solen tenir dificultats per guardar ramats dispersos, en terrenys irregulars o muntanyosos (on poden patir accidents); o bé en indrets amb vegetació densa (que limiten la visibilitat de l'entorn). L'ase pot representar una bona solució preventiva per protegir petits ramats d'ovelles (<50 caps) en un recinte pla i amb poca vegetació arbustiva o arbòria. El nombre màxim d'animals que pot custodiar un ase es desconeix, però probablement no més de 200 (sempre que no estiguin gaire dispersos).

Algunes limitacions i problemes metodològics.

L'avversió "desproporcionada" que poden mostrar alguns burros davant dels depredadors pot generar problemes. Amb reserva, i d'acord amb la nostra experiència, cal vigilar, i fins i tot evitar, l'ús d'aquesta espècie en explotacions on neixin tendrals; minimitzant d'aquesta manera el risc d'accidents. En dues de les explotacions selec-

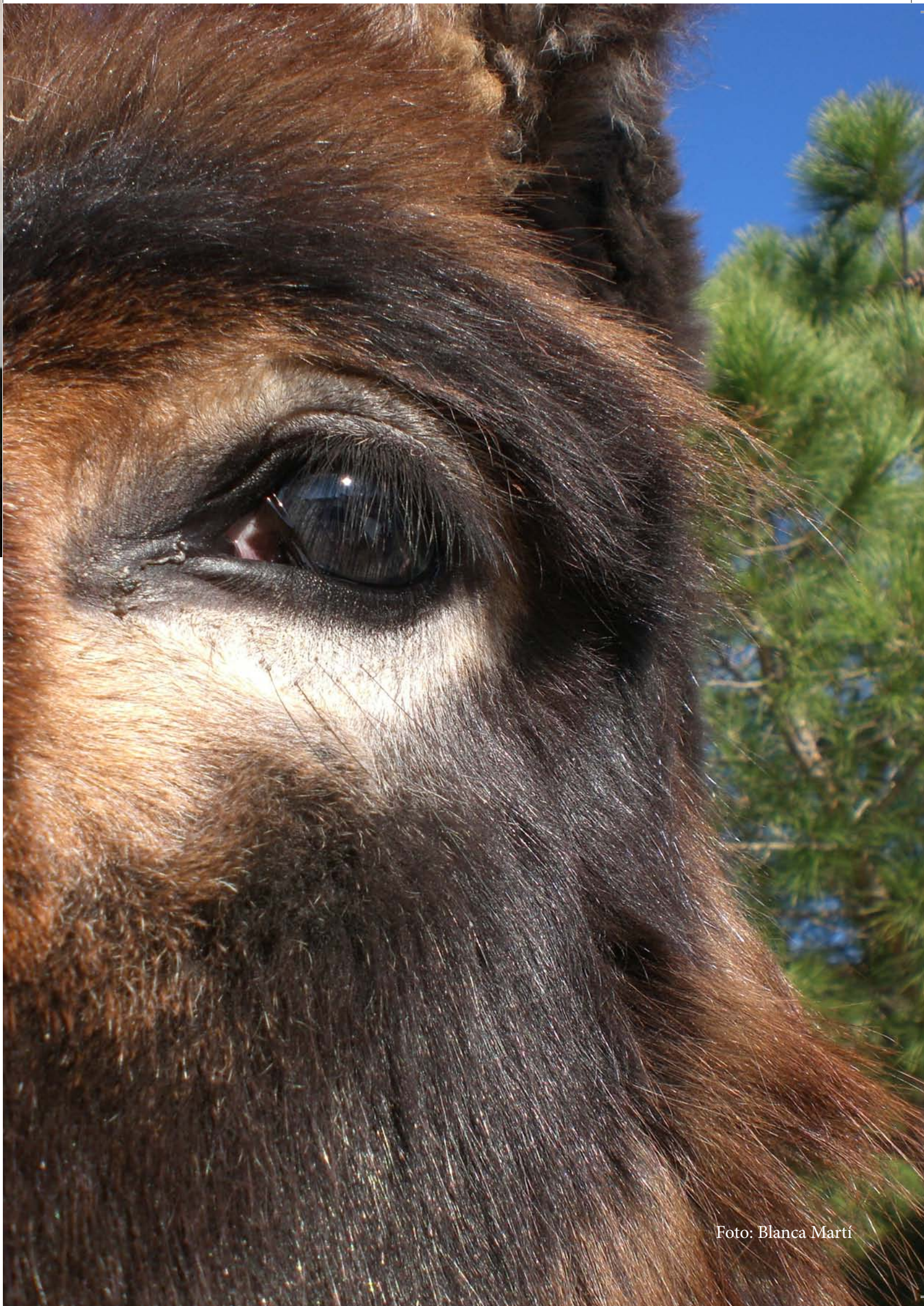

Foto: Blanca Martí

cionades per al projecte "Burros y lobos en la provincia de Zamora", els burros van carregar contra vedells acabats de néixer, provocant la mort d'alguns d'ells. Analitzant profundament aquesta situació, hem arribat a la hipòtesi que els burros van actuar de la forma esperada davant un animal desconegut que apareix en el grup d'herbívoros que acompanya. Probablement, el burro va intentar expulsar o combatre els animals acabats de néixer, que tentinejaven, gemegaven i produïen sons desconeguts, a més de desprendre una olor intensa. Si bé aquesta reacció suposa un contratemps evident, també reforça la idea d'efectivitat del burro que, sens dubte, va actuar davant d'un animal estrany.

La literatura consultada també descriu alguns episodis en què els burros, per diferents motius, poden arrancar llana a les ovelles, o generar accidents derivats de trepitjar o aixafar tendrals de bestiar en època de parts. Les mules, en certes ocasions, i probablement davant l'impediment de reproduir-se, poden desenvolupar comportaments d' "adopció" d'alguna cria de bestiar.

D'altra banda, per avaluar l'eficàcia d'un projecte en el qual s'utilitzin ases per protegir ramats, és imprescindible el compromís per part dels ramaders, que han de col·laborar i aconseguir els requisits establerts, mantenir els animals seleccionats a les zones de treball delimitades i el nombre de caps de bestiar definit prèviament.

Per últim, necessitem aprofundir en el coneixement d'aquest mètode. Depurar el seu ús pot suposar comptar amb una eina més per a la necessària coexistència entre el llop i el bestiar.

Agraïments: A la *Diputación provincial de Zamora*, pel seu suport. A Jean-Marc Landry, Daniel Mettler i Silvia Ribeiro, per les seves aportacions.

Bibliografia:

Alberta Lamb Producers (2014). *Predation Management with a Focus on Coyotes.* 69 pp.

Andelt, W. F., (2004). *Use of Livestock Guarding Animals to Reduce Predation on Livestock.* *Sheep & Goat Research Journal.* Paper 3. 72-75.

Angst, C., Hagen, S., y Breitenmoser, U. (2002). *Übergriffe von Luchsen auf Kleinvieh und Gehegetiere in der Schweiz. Teil II: Massnahmen zum Schutz von Nutztieren.* *KORA Bericht.* 10 d, 1-65. Muri bei Bern.

Bourne, J. (1994). *Protecting Livestock with Guard Donkey.* *Agri-Facts.* 3 pp.

Defenders of Wildlife (2008). *Livestock and Wolves. A Guide to Nonlethal Tools and Methods to Reduce Conflict.* 23 pp.

Gaudioso, V.R., J.M. Sánchez, V. González, J.A. Riol y M.E. Alonso (1999). *Razas autóctonas de Castilla y León.* Junta de Castilla y León. *Consejería de Agricultura y ganadería.* 239 pp.

Landry, J.M. (2000). *Testing Livestock Guard Donkeys in the Swiss Alps.* *Carnivore Damage Prevention News.* N° 1. Pp: 6-7.

Linnell J., Smith, M.E., Odden, J., Swenson, J.E. y Kaczensky P. (1996). *Carnivores and sheep farming in Norway.* 4. *Strategies for the reduction of carnivore - livestock -conflicts: a review.* *NINA Oppdragsmelding* 443.

Lorenzo, J. (2000). *El asno zamorano-leonés. Ese gran desconocido.* Instituto de Estudios Zamoranos Florián de Ocampo/ C.S.I.C. *Diputación de Zamora.* 465 pp.

Marker, L. (2000). *Donkeys protecting livestock in Namibia.* *Carnivore Damage Prevention News.* N° 2. Pp: 7-8.

Reinhardt, I., Rauerb, G., Klutha, G., Kaczenskyb, P., Knauerb, F. y Wotschikowskyc, U. (2012). *Livestock protection methods applicable for Germany – a Country newly recolonized by wolves.* *Hyxtrix* 23 (1): 62-72.

Shivik, J. A (2006). *Tools for the Edge: What's New for Conserving Carnivores.* *USDA National Wildlife Research Center - Staff Publications.* 253-259.

Smuts, B (2008). *Predators on Livestock Farms. A Practical Farmers' Manual for Non-lethal, Holistic, Ecologically Acceptable and Ethical Management.* *LandMarc Foundation* 120 pp.

L'autor en una de les seves expedicions a la recerca de llop.
Foto: Javier Talegón.

Entrevistem **David Nieto**

Naturalista i etòleg

Ignasi Castellví

Foto: Blanca Martí

Et podries presentar per als nostres lectors?

Sóc un naturalista, amant del llop, ensinistrador caní professional i coneixedor dels mastins. I a més de dedicar-me a l'estudi de l'etologia del llop, i a l'entrenament de gossos, en una època determinada de la meua vida he sigut pastor, i provinc d'una família ramadera.

1.- Què et va motivar a escriure el teu darrer llibre, publicat per Tundra i titulat «*Como proteger al ganado con perros*»?

Aquest llibre el vaig escriure pensant en crear quelcom didàctic que expliqués bé, i des de zero, d'una banda, per què és tan necessari i eficaç l'ús de gossos de protecció del ramat, tant per al ramader com per a la conservació del llop; i de l'altra, per a què servís de manual per resoldre dubtes sobre la selecció, educació i maneig dels gossos de protecció dels ramats. Hi havia un buit que calia cobrir en aquests aspectes.

2.- Què li diries a un ramader que assegura que els mastins no serveixen per protegir el bestiar.

Els mastins han servit sempre, i s'han usat a tota Euràsia amb aquesta funció des que l'ésser humà maneja bestiar domèstic, amb total eficàcia. A les nostres terres lloberes sempre ha estat el mètode preventiu més eficaç, i ho continua sent allà on no han perdut el contacte amb el llop. Fonamentalment, hi ha dos problemes que fan creure que els mastins no són eficaços. El primer és que els ramaders que mai no han conviscut amb llops, i que han vist que el llop ha reconquistat aquelles terres, no saben com seleccionar ni com manejar els gossos adequadament. I el segon problema és la mala selecció dels gossos. No val qualsevol gos, ni qualsevol mastí només per ser-ho. Ha de ser un gos adequat per temperament i morfologia, per a aquesta funció. Si és així, i el maneig del gos i el ramat és adequat, l'eficàcia és absoluta. Alguns ramaders diuen que l'eficàcia dels

mastins mai no és del 100%. No hi estic d'acord. Si el maneig i la selecció dels gossos és adequada, l'eficàcia és absoluta. En el meu llibre faig referència a estudis realitzats respecte d'aquest fet, en els quals s'ha demostrat l'eficàcia dels mastins.

Gos amb el seu ramat. Foto: Bernat Martí

3.- La resposta visceral de l'home de matar el llop i evitar danys al bestiar, creus que està justificada? Pot ser contraproductiu?

No està justificada en absolut. Al llop se'l mata per interessos, ignorància i odi cultural; i, com dius, visceral, però totalment injustificat. Un ramader que no és capaç de realitzar una prevenció adequada no és un pastor ni és un bon ramader. És un ramader mediocre, professionalment parlant. Un ramader ha de saber adequar la seva activitat al medi que l'acull, com fan altres professionals. Estem massa acostumats a veure'ls com si fossin víctimes, i ells massa còmodes en el seu victimisme. D'altra banda, es fa servir el llop de cap de turc per acusar-lo de tots els mals de la ramaderia, quan s'ha demostrat que els danys causats

pel llop no representen ni tan sols l'1% de les pèrdues. Això significa oportunisme polític, i ignorància per part dels ramaders. Hi ha interessos darrere, hi ha molt diners que es reparteix a tort i a dret a costa del conte del llop.

Als nens d'ambients ramaders o rurals se'ls inculca la por al llop des de fa mil·lennis, i encara es continua fent també a la majoria de les escoles. La por és el que en una persona adulta dur a l'odi, que sumat a la ignorància i el desconeixement, fan que es persegueixi al llop aferrissadament. És una persecució cultural, com l'odi racial, sense cap justificació. I qui hagi sofert danys en el seu bestiar és perquè no l'ha protegit adequadament. No hi ha justificació i és contraproductiu, sí, perquè, com està demostrat, els danys no disminueixen matant llops sinó tot el contrari. En matar llops, desestructurem els seus grups, i això comporta directament una disminució de l'eficàcia depredadora davant les preses salvatges. Els bons mastins, ben utilitzats, com explico en el llibre, eduquen els llops. Els llops joves aprenen a no enfrontar-se amb el bestiar protegit per mastins. Quan passen diverses generacions davant un bestiar ben protegit, els llops deixen d'incidir sobre el bestiar.

D'altra banda, cada llop que mor avui dia, és una joia genètica perduda per sempre, atès que la població actual de llop ibèric prové dels pocs individus que van sobreviure al declivi crític de l'espècie durant els anys 70.

4.- Quina incidència real té el llop sobre la ramaderia.

La pròpia Administració, que no es distingeix especialment pel seu esperit conservacionista o ecologista, parla d'una afecció del llop sobre el 0,5% del ramat en zona de llops. Afecta al 0,2% de la població rural. A cap zona, el llop ha afectat a més de l'1% de la cabanera ramadera. Això vol dir que els danys generats pel llop no existeixen, i que els pocs ramaders que els pateixen no han adoptat mesures adequades de prevenció. A més, aquests danys estan inflats per la picaresca que, com ja sabem, és més gran del que sembla.

Foto: Bernat Martí

5.- Un ramader pot tenir algun motiu o interès en mantenir de forma latent l'odi envers el llop?

L'odi cultural basat en la por, l'odi covard, ignorant i absurd, és molt persistent. És difícil que una persona sense coneixements i que creix amb la por adquirida mitjançant històries i llegendes, superi aquest odi. D'altra banda, hi ha molts interessos en la persecució i odi aparent al llop, interessos econòmics i polítics molt complexos d'entendre i desxifrar, i molt cronificats.

Pastor i ramat. Foto: Laia de Ahumada

6.- Aleshores, pensar en algun paquet de mesures per a la convivència entre la ramaderia i el llop, és una quimera?

En absolut. La coexistència amb el llop és senzillíssima si es fan les coses bé, com es fan en molts indrets de tradició llobera. Previsió adequada amb gossos adequats, maneig adequat del bestiar i permetre al llop tenir el seu espai i fauna salvatge.

Si es deixa el bestiar, com s'està fent, sense cap mena de vigilància, a la muntanya on hi ha més bestiar que ungulats salvatges, els danys són previsibles.

La tasca que vosaltres feu d'educació i sensibilització és potser la part més important de cara al futur. Està clar que allò que fa més mal al llop és la ignorància i els contes de *La Caputxeta*. I això només se supera educant els nens, donat que la ignorància dels adults és majoritàriament incorregible.

Gràcies, David, per atendre la nostra petició d'entrevistar-te com a persona coneixedora del conflicte entre la ramaderia i el llop.

Recomanem...

Kike Gómez

Títol: "LOBO Y TRASHUMANCIA"

Autors: Jorge Escudero i Luis Alonso

Pròleg: Jesús Garzón

Primera edició: Setembre 2016

Editorial: CEA LA DEHESA de Riópar

Pàgines: 377

Un llibre il·lustrat amb més de dues-centes fotografies, relatat per grans coneixedors del llop, el mastí i la vida pastoral.

L'obra consta de tres parts. La primera tracta la situació del llop durant les dècades anteriors als anys noranta, al sud peninsular ibèric. Aquesta part no passarà inadvertida gràcies a les seves històries i relats viscuts entre pastors i llops, tenint com a escenari les serres del Segura i Alcaraz, Sierra Morena oriental i Sierra Madrona.

A la segona part, el mastí serà el protagonista. Els autors donen a conèixer el comportament, cria i maneig d'aquest gran aliat del pastor. També són d'utilitat alguns consells sobre com evitar una possible "

"experiència" amb els gossos guardians. Consells adreçats a senderistes i persones que puguin passar prop dels ramats.

A l'última part del llibre, s'explica el veritable trasbals que durant segles ha suposat la comunicació entre les pastures d'hivern i les d'estiu: La transhumància. Es fa una descripció de rutes, i jornades, carregades de meravelloses històries viscudes pels pastors transhumants en els seus itineraris. Aquesta part es veu enriquida pel vocabulari propi dels vilatans d'aquestes comarques, òbviament d'origen ramader.

L'autor presentant el llibre en les jornades sobre el llop ibèric *Emlobados* 2016 a Solana del Pino (Ciudad Real).

Font: Censo lobo ibérico. www.censoloboiberico.org

El quadern del licòleg

Blanca Martí

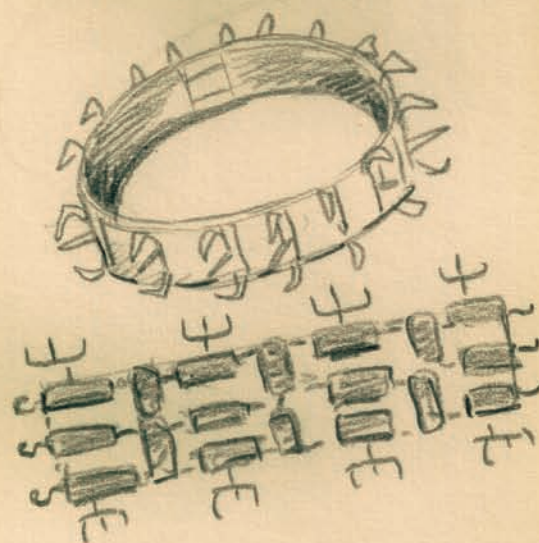
Bibliografia: El llop i els humans a Catalunya. Massip, Josep Maria. 2011

1- Rep el nom de "collar lloper", el collar especial folrat de punxes, que duïen els gossos, la majoria mastins, encarregats de protegir el ramat. Durant una època es protegí també els animals amb espatlleres i llomeres.

2- L'existència d'aquests collars es remunta a l'antiguitat, i es té constància que ja eren usats per pobles com els egipcis o els romans. Eren fets de cuir dur i claus de cabota grossa.

Actualment, alguns pobles antics, encara mantenen collars fets de branques trenades.

3- Poden estar fets de cuir i claus, de fusta o ferro i acer. Antigament es construïen durant la Quaresma o Corpus i es feien beneïr. Es deïa que els collars més poderosos acabaven amb tres puntes en referència a la Santíssima trinitat.

4- Aquest collar ha estat i és utilitzat a molts països de l'hemisferi nord, en territori on han existit llops.

Agenda

AGENDA 1er Semestre 2017-2018

Dissabte 30 de setembre: Xerrada. El llop, fals enemic.

A càrrec de Judith Estrada (ASAS)

Hora: 11.30h

Lloc: Biblioteca de Sant Antoni de Vilamajor.

Dissabte 21 d'octubre: Marxa en defensa del llop *Al pas del Llop.*

Ruta de 6 Km pel Parc Natural del Montseny.

Hora: 16:30h

Punt de trobada: Centre d'informació de Can Casades. Santa Fe del Montseny. Parc Natural del Montseny.

Dissabte i diumenge 18 i 19 de novembre: Visita al Centre d'Educació Ambiental La Dehesa. Riópar (Albacete).

Hora: 10:30h

Punt de trobada: Entrada del centre.

Us esperem!

Inscripció gratuïta
Associació Signatus Acció Social
(ASAS)

Entra a Acció Social www.signatus.cat i omple el formulari
d'inscripció a l'ASAS.

Contacta'ns a: asas@signatus.cat